

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՎՈՐՈՒԹԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ ՀԱՐԱԹ 11 ՄԱՅԻՍ 1868

ԹԻՒ 831

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ 11 ՄԱՅԻՍ

Վարդէոն կայսրը մօտեցաւ Օրէոն քաղաքը...

Վարդէոն կայսրը այս խօսքին նայելով...

Ընդդիմ ձեռք Զապէլաստանի արշաւանայ...

Ի ԱՆ ԱՍԻՐ Ի ԱՎԱՆ

Արհաւիրքներ մեր մեծարգոյ ընթերցողները...

Կապիթալ, 25 Մարտ 1868

Յարգւոյ խմբագիր Արշալույս

Այսինչ երբեք խօսեցաւ մեր միջոցաւ...

Ամբ առաջ յորժամ կրօնատեան վարդապետ...

յաջողակութիւնը վարձատրել, հաճեցաւ...

Ընդդիմ կառավարութիւնը թէպէտ...

Յայտնի է թէ երեսփոխանաց ժողովը...

Ասորիոյ երեսփոխանական ժողովը...

Յոսն նախանձօր օրինաց ելեալ ոմանց...

Ի համառօտ աստի տղին հոռոտեալ...

Երկա արշիղքսուհւոյն Վարդէոն...

Այս խօսքը մեծ հաճութեամբ...

Ասորիոյ տէրութեան 1868 ամին...

Թուրքաստանի մէջ վարչական...

Գաւառի Կատարի հասեալ ի նշիկ...

Ի հաւաստի աղբիւր՝ զոգ յախնաւեան...

(1) Միկ առաւիլին երկու շէկին կարծիք...

յիշեալ երկու մեծ ժողովոց նիստերը բացաւ պատուա-
կան զահախօսութեամբ մի, որուն ներկայ էին տէ-
րութիւնը զլիաւոր պաշտօնականներէն ի զատ, նորըն-
տիւր բոլոր անդամները ԱՅՔԵԿԻՄ Լաւրիէ ու Շուրայի
Տէվլէթ կոչուած երկու մեծ ժողովոց ։

Ահաւասիկ այս զահախօսութեան թարգմանու-
թիւնը, որուն մէջ իմաստուն քաղաքականութեան,
հայրական բարեգութ վարչութեան ու արդարութե-
սկզբունքը պայծառապէս կը փայլին ։

«Տէրութեան մը պարտքն է հաստատուն պահելուսն
պարագայի մէջ իւրաքանչիւրոյն ազատութեան վերայ
ունեցած լրաւունքը, և հետո կենալ լոնութենէ և ըստ
հաճոյից գործերէն ։ Եւ յիշուի բնական ու կամայական
վարչութիւն մի՛ չարիք և հարստահարութիւն է ։ զորս
տէրութիւն մի իրաւունք չունի ի գործ դնել Լիբերի
ինձ թէ՛ ինչպէս որ կամայական վարչութեան մը մէջ
անիրաւութիւն կայ, նոյնպէս իրաւունք և հարկ չէ այն
պիտի գիշտանք ընել ժողովրդոց, որ օրինաւոր ազա-
տութեան սկզբանքը հետ չեն համաձայնիր ։

«Ազատութիւն ըսելով պէտք չէ իմանալ այն զօրու-
թիւնը՝ որով ամեն մարդ ինչ որ ուզէ կարող պիտի ըլլայ
ընելու, և հաստատել իշխանութիւնը միջամտել պիտի
չըլլայ իւր գործոց և ոչ մէկուն. եթէ այսպէս ըլլար, ան-
հատի մը օգուտը՝ ուրիշ անհատի մը օգուտին դէմ գտնուե-
լով, մարդիկ զիրար պիտի պատասխին ըստ օրինակի
վարչենի անանոց ։ վանդի սեռոյդ է որ երբ մէկու մը
չափուն՝ իւր ուզածին համամաս հասուցում տրուի, միւ-
սոյն չափուն զոհողութեամբ պիտի ըլլայ ։ Ուստի ու-
րովհետեւ անձնական չափ մի, որ մեծ կարեւորութիւն
չունի, հարկաւ չլինար ձեռք բերուիլ բայց միայն ու-
րիշ անձի մը փնտրելով, վանդոյ չափ իրաւացի է որ
իւրաքանչիւրը իւր մասնաւոր օգուտը հասարակաց օգ-
տին մէջ վնասէ ։ Այնքապէս վարչութեան մը օրինքը՝
թէ՛ իրենց համայնութեան և թէ՛ իրենց մասը մասանց
մէջ, որչափ աւելի արդարութեան և լրաւանց սկզբանք
վերայ հիմնուելով, այն վարչութիւնը նոյնչափ լա-
ւագոյն պիտի կատարէ իւր պաշտօնը ։ վանդի բոլոր
տառապելոց և հարստահարելոց տապաւանքը արդա-
րութիւնն է և ոչ թէ միայն վարչական իշխանութիւնը ։

«Տէրութեան մը հարկաւոր պայմաններէն մէկն ալ
այնպիսի զօրութիւն մի ունենալն է, որով կարող ըլլայ
ամբողջապէս պաշտպանել իւր ամեն հպատակաց իրաւ-
ունքը ։ Եւ այս զօրութիւնը յառաջ կուգայ իւր ժողո-
վրդեան հարստութենէն և երկրին բարեխաղով կայու-
թենէն ։ Արդ այս հարստութիւնը և այս յաջող կայու-
թիւնը ուրիշ կերպիւ ձեռք չեն կրնար բերուիլ բայց միայն
անհատական իրաւանց պաշտպանութեամբ և յարգելով
չարժուն և անշարժ ստացուածքը այնպիսի կանոնաւոր
վարչութեամբ մի, որ պարկեշտ և միանգամայն ազատ
ըլլայ ամեն եղծումներէ և ամեն անիրաւութիւններէ ։
Այս վարչութեան վերաբերեալ ամեն օրէնք և ամեն կանոն

նադրութիւն՝ յանձնաժողովի վաւերական կը համարուին
երբոր հասարակաց օգուտին կրճատուին ։ Ասիկա իրաւ-
րար սկզբունք մըն է, որուն միջոց հետեւեցան օրէնսդիրք-
քանդի ամենին իրաւացի պիտի չըլլայ վաւերական
հրատարակել այնպիսի կանոնադրութիւն մի, որուն ար-
դիւնքը հակառակ պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրոյն իրա-
ւանքը ի մասին իւր անձին և իւր ստացուածոց, և այս
կերպիւ զիստ պիտի հասնին ժողովրդեան ճոխութեա-
նը և ստացուածոցը ։ Այնչափ անկարելի է մեզայժմեան
ժամանակին մէջ օգուտ քաղել այն ամեն օրէնքներէն որ
առաջին ժամանակները հաստատուած են մեր երկրին
օգուտին համար ։ Եւ իրօք կը տեսնեմք որ, եթէ այն ժա-
մանակները հաստատուած օրէնքը նպատակաւոր եղած
ըլլային մեր երկրին ու մեր ժողովրդոց կարօտութեանցը,
պէտք էր որ այսօրուան օրս մեր ևս նոյն աստիճանին
հասած ըլլայինք, որուն մէջ կը գտնուին Եւրոպայի ա-
մենին աւելի բարեպաշտութեամբ և ամենին աղէկ կառա-
վարեալ տէրութիւնները ։

«Տէրութեան մը կործանումը և իւր ժողովրդոց աղ-
քատութիւնը բերող գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ
երկպառակութիւնները ու ընդդիմադրութիւնն է, որոնք
միտքերը կը պատակտեն, ինչպէս նաեւ վատահոգութեան ու
ապստոյնութեան օրինակները ։ Կարելի չէ որ այս
պատճառաց յարստ. ներգործութեանը ներքեւ առե-
տրական գործառնութիւնները և հասարակաց ճոխու-
թիւնը զարգանան ու յառաջագիւծեն մեր բաղձանացը
համեմատ ։ Արդ՝ այս բարեքաղութիւնը ներքեւ բերելու
և այս զօրութեամբ իրաւունքը փարատելու նպատակաւ,
նմանապէս մեր հպատակաց իրաւունքը ապահովելու
համար նոր ժողով մի հաստատուեցաւ Դուրայի Տէվլէթ
անուամբ. որուն անդամները առեւտրեցան մեր հպատա-
կաց ամեն կարգիւնէն առանց բացառութեան ։ Ուրիշ
ժողով մի ևս՝ Ահմեթի աղլիէ անուամբ կազմուեցաւ.
որուն յանձնարած է արդարութիւն ընել մեր հպատա-
կաց ի մասին ապահովութեան իրենց անձին, իրենց
պատւոյն և իրենց ստացուածոցը ։ Այս վերջին հա-
տատութիւնը կը ներկայացնէ սկզբունքը բաժանման
գործադիր իշխանութեան ի դատողական իշխանու-
թենէն՝ կրօնական իշխանութեան ի քաղաքականին ։

«Այս ժողովոց անդամները պէտք է որ անհիմն
թէ մեր կայսրութեան մէջ միայն մէկ ժողովուրդ կայ,
բազմակցաւ ի միասնութեան մեր ամեն հպատակաց.
կը պարտաւորին միարանութեամբ և ա՛հ կեղծ մտօք աշ-
խատիլ, թէ՛ բարեբաղդ և թէ՛ ձախորդ պարագայի մէջ
ձեռք բերելու համար մեր հպատակաց կատարեալ եր-
ջանկութիւնը, մեր վիճակաց յաջողութիւնը և հասա-
րակաց կրթութեան յառաջագիւծութիւնը. որոնք մեր
սրտին միակ բաղձանքն են ։ Ի մասին կրօնական կար-
ծեաց՝ իւրաքանչիւրը ազատ է իւր ներքին համոզմանը
հետեւելու և այս կէտին վրայօք ամենին խնդիր մի
չկրնար ըլլալ ։ Միայն թէ ինչ կրօնի հետեւելու ալ
ըլլան մեր հպատակները, որովհետեւ ամենքն ալ իրենց

զանազան կրօններով միեւնոյն հայրենեաց զաւակներն
են, պէտք չէ որ անարգանաց և թշնամութեան զգաց-
մունք ունենան իրարու վերայ ի պատճառս կրօնական
զաղարկարաց, որոնք իրենց մասնաւոր համոզումներէն և
Աստուծոյ մատուցանելու պաշտամանց տարբերութե-
նէն յառաջ եկած են ։

«Այնքապէս հարկ է որ օրինաց փոփոխութիւնը իւր
համար իստիպարական հասնի և ժամանակիս պահանջ-
մանցը յարմարի ։ Այս սկզբունքին համարութեանը
անժխտելի ապացոյց մը են Եւրոպայի ժողովրդոց ձեռք
բերած մեծ զօրութիւնը և անոնց ի գործ դրած յառա-
ջագիւծութիւնները ։ Նուիրական պարտաւորութիւն մի
կը կատարեմք միջոց տալով, ինչպէս որ ըրի վերոյիշեալ
խորհրդածութիւններովս ։ Իւրաքանչիւրոյն իրաւունքը
և այն սկզբունքը՝ որոց վերայ հիմնուել են այս նորա-
հաստատ ժողովները ։

«Բարձրեալ Աստուած հաճեցի յաջողութեամբ
պսակել մեր ջանքը ։
28 Ապրիլ, 1868 ։

ՎԻԼԱՅԷԹԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔ(1)

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Վարչութիւն քաղաքացիական ։

ԳԼՈՒԽ 4 .

Քաղաքի ընդհանուր վարչութիւնը ։

Յօդ. 43. Կայսերական կառավարութեան կողմէն
իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ կայմազամ մի կարգուած է ։
որ ի գործ կը դնէ քաղաքական անտեսութիւնը, եկա-
մտից ու ոստիկանութեան տեսչութիւնը ։ Պայմազա-
մը՝ սանձաքին միութեամբ կախում ունի ուղղակի,
և իւր պաշտամունքն են՝ ի գործ դնել կայսերական կա-
ռավարութեանն և իրեն հաղորդուած հրամաննե-
րը, նմանապէս Վիլայէի և միութեամբ կը ինքն յու-
ղարկուած հրահանգները, ինչպէս նաեւ դատաւարանա-
կան վճիռները՝ ըստ չափու իշխանութեան իւրոյ ։

Յօդ. 44. Քաղաքի մէջ եղած տէրութեան եկա-
մուտները ժողովի և սանձաքին կեդրոնական քաղաք
յուղարկել, քաղաքի ծախսոց սահմանեալ գումարները
մատակարարել, վերջապէս քաղաքի գանձուց յատկաց-
եալ ամեն գործերը կայմազա կին կը վերաբերի ։

Յօդ. 45. Քաղաքի հաշուկալութիւնը և թղթալ-
ցութիւնը յանձնուած են մէկ, կամ եթէ հարկ ըլլայ,
երկու քարտուղարաց ։

Յօդ. 46. Պայմաշախին խորհրդակից և օգնական
պիտի ըլլան մահմետական կամ ոչ մահմետական երեք
անձինք և քաղաքի վարչութեան խորհուրդը, որոնք
պիտի ընտրուին ներկայ օրինաց հինգերորդ մասին տրու-
մադրութեանց համեմատ ։

Յօդ. 47. Քաղաքի վարչութեան խորհուրդ մի պիտի
ունենայ, որուն նախագահ կը նստի կայմազամը, և ան-
դամներն են Պատրիարք, զիմաւոր քաղաքի միւլիթիւն, ոչ

(1) Տէս լրագրոյ 828 թիւը ։

մահմեդներ զիմայն պահեալ՝ ոչինչ զգաց զհետեւանաց
վտանգին. արդ եթէ ի վաղիւն մահ յանձն իւր յարձա-
կիցի մահաւանդ ի ծովու, ո՛րք ընկղմելոյ են քրտնաշ-
խատ արդիւնք ազգին. կամ եթէ ի ժանիս աւաղակաց
հոսիցի, ո՛ր վարձք տուողաց և հաւաքողին ։ Ահա՛ այս
է վիճակ տառապեալ ազգիս. խեղճ աղղ, մինչ ցե՛րք
պարտիս մաշիլ այս օրինակ ամարային տանջանք ։

Եկեալոք արդ խորհիլ արդարութեամբ՝ թէ որո՞ց են
յանցանքս այսօրիկ, և միթէ չիցէ՞ լրաւացի առակն
թէ, յանձնողութենէ կամ ի թմրութենէ, հովուին՝ ան-
պակաս լինին հետք ոտից գայլոց ի փարակէն հօտի ։
Գիցե՞ք թէ Լիւթիանի երկար և անտեղեակ եղելու-
թեանց՝ անձեռնահաս ի դարմանել. և Կ. Պօլիս չափէ
դէ՞ռք կամ չկարէ կարգադրել կամ նուաճել զմասս
յարձակերտսան հոգեւորականաց Տաճկաստանի, վասն-
որոյ և բարձիթողի լրեւալ է. սակայն վանահայրն Չու-
ղայու վանուց՝ որոյ թեմք են Հնդկաստան և ուսեստ իւր
տուրքն Հնդկահայոց, է՛ր մնացեալ անհոգ, հի՞մ թող-
եալ զայլին ցանկաւոր յարձակ մուտ և յարձակում
էրէ՞ց վայրի և յանխնամ կիթումն պտղոց անցաւորաց.
ընդէ՞ր ի ձեռաց անպիտան և օգտաբաղ մշակաց ոչ
առեալ զայլիք՝ առ հաւատարիմ գործունեաց չպատրու-
պարես զայն. զմէ՞ զօրաւորօք զբրգունս Այդուլը ոչ
ուժաւորես, որք բաւեցին երկու պարսաբարիւք ի բաց
վարել զթշնամիս՝ քան քեալ թողեալ ի պաշտպանու-
թիւն անփայլ, տղէտ և քնէած վարձկանաց. որք չգի-
տեն զվտտեալն յանձնաձեւ, զցրուեալն խնդրել, գրեկ-
եալն բժշկել, զոչնչն դարմանել, որչափ ընդհակառակն

ժիր և արի յուսնէն զիս ընտրանա՛ւ և փշիւլ զոտս
նոցա ։ Տես Չարարայ, ԺԱ. 16 ։

Աօնց թերեւ ցմեղ Արշին սուրբ՝ թէ ուստի՞ կամ
յորո՞ց դատուց խնայողաց կամ ընտրելոց հանց մասն
ի պահակներութիւն բրգանցը կառավարութեան թեմից
և ի պարտութեան արդեանց սուրբ տանս, յորժամ ձուկն
ի սկզբանէ ի գլխոյն հոտեալ, և միշտ սոյն ախտ բորո-
տութեան յաթոցոյ ոչ պակասեալ, յորժամ մահաւանդ-
եթէ մին չինեալ՝ բաղումը զուերս ի նոսին բերեալ,
զի՞նչ արարից՝ յորժամ վճիռք ընտիր ոչ ել մեզ, չու-
նիմք քան զոր ունիմք ի խառն գալուստանց, ուր աշա-
կերտք մին քան զմին անպիտան և նեղագաւոյ, և եթէ ի
տասանց մին տարբեր և նշանաւոր՝ որպէս կնդուղաւոր
ճնճղաճաղ, այն ևս որդի անմիտ և ոչ հանձարեղ, խնա-
տուն ի գործիւ չար և ոչ զբարի ինչ, մահաւանդ հալա-
տակ և մտաղիւր աստիճանի. և արդարայն կառավարու-
թեանս ոչ այլ ոք, որչափ հաւատարմօք ենեղաւոր յա-
շակութութեան բաղումը ։ Տես Երեմեայ, Գ. 22 ։

Ի պատասխանի՝ յոտս սրբազանի Հօր ծերեալ, ասեմք
զի զայն իսկ է ցաւ և կսկիծ սրտի մերոյ՝ զոր դուք զանց
առնէք. գովին իսկ պատճառու տարրաքիւղաւորանան
միտքը աթոռոյ, ձեր, վիճակացը, եկեղեցւոյ և ազգին.
և մինչ ի զննին նորոտանալ, անդրէն և վառիմն միտ-
առ ամենից զձեզ տեսանմք ։ Զի դուք էք ծնողք որդ-
ւոց. . . դուք էք որ յառաջ վարէք զնոսս յեկեղեցւոյն,
դուք էք (եթէ ոչ դուք՝ այլք յանուն ձեռ և կնքով վա-
նայց) թուոյնք նոյն ի թեմս և ի վիճակ ձեռ ոչ ի
չինե՛լ՝ այլ ի քակել, սրպէս քակեալ արդէն ցհիմն հա-

տուցին ։ Ուստի այսու ամենայն ո՛ր կողմն ի կշիռ հա-
մոշիւեմք, անդրէն և վնասն ի ձեզ ծանրանայ, անպա-
տուութիւն ի կրօնս և այցն յաթոնց կայանայ, և վիշտ
ամենեցուն հակի ի տուն տարաբաղդ ազգիս ։ Ո՞չ ա-
պաքէն արդարացաւ. . . առ տաճարով սեղանին սրբու-
թեան յաղերսնէն, «Տէ՛ր կամ հայրայն՝ զիս բարի և ի-
մաստուն դուտիք, զիս ի թիւս աշխատակաց զրեա
զանուն իմ. զի լու է ինձ անորդի լինել և մեռանիլ՝ քան
վատարանիլ տանջիլ տագնապիլ մեղօք չար և քամա-
նալ զաւակաց» ։

Ահա՛ եկեալ հասեալ ժամուն՝ բարձուղի զճնշումսն
և չտայ թոյլ լուրջ քան զոր ասեւ պարաւանդէ, թէ
պտուղ մնասու անհոգութեան ձեռ՝ դուք այժմ՝ ցաւօք
կիթէք, և թէ ո՛ր է այս, հարցէք ի ձեր արժանապատիւ
նուիրակ Արքայաժամ վարդապետ, որդեակ իմ սիրելի
զի՞նչ տեսանես ի Հնդկաստան, մինչ ասիցն՝ տեսանեմ
զցաւս և զհարուածս անմուտն ի սիրտ և ի հոգիս. տե-
սանեմ զտուն մեր հանրատենչ խորխուղեալ, զցանկ այ-
գեստանի մերոյ անկեալ, որոյ զհասն մերոյ կերակուր՝
երկիցս և երկոյս ոյլովք օտարօք կիթեալ. դաւերեալ և
զիւրաշակահար այգւոյս այժմն զտարաբաղդ մշակ եղ-
եալ, ոչ այլ ինչ՝ քան զծանրութիւն տաւրն բաւալոյ
և դո՛ւթ. երանի՛ թէ չէր յաջողեալ եւս. զի ո՛ւմ տայից
զարկիմն մնասուց, կամ առ յո՛ւ վիշտ ի բանալ զգաղու-
նիս սրտի. մահաւանդ եթէ բայցի՞ դուցէ և ոչ լոռ
հաւատարմօք կամ կարեկից գոյց. քանզի իրաւախօսից
աւուր թուի տարածումեալ ։

Տարբաբաղդ նուիրակն՝ եթէ արտ սրին համբաւով

մահվան հասարակության հոգևոր գլուխները ,
քաղաքին քարտուղարը և վերադարձը երեք անձինքը :

Յօդ. 48. Վարդութեան խորհրդոյն յանձնուած է գործադրութիւնը ամեն կարգադրութեանց՝ որ կը վերաբերին քաղաքական և զբաղական տնտեսութեան , ոստիկանութեան , արոյ ժողովման , հասարակաց շինութեանց , Թափուի եկամտից և երկրագործութեան քաղաքի մէջ , առանց միջամտի ըլլալու դատաստանական գործոց : Այս խորհրդոյն որոշմանց ձեւը , սահմ կտրած դատաստաններուն գործադրութեան եղանակը յատուկ կարգադրութեամբ մի պիտի սահմանուին :

Յօդ. 49. Քաղաքին ուստիկանութեանը յատկացեալ զէնուորական զօրութիւնը զսոյմագամին հրամանաց ներքեւ պիտի ըլլայ, որ կրտնորինէ զայն վաթէսարընիէն ընդունած հրահանգացը համեմատ և ըստ ընդհանուր կանոնաց ուստիկանութեան :

9.1.11b 2.

Բազային դատաստանական վարչությունը :

Յօդ. 50. Իւրօրանչիւր քաղաքի մէջ Պատը մի կը
մտնէ շէրիի վերտրեւաւ ամեն խնդրինէրը՝ առանց մի.
Վասնի ըլլալու քաղաքայն օրինօր դատուելու գործիս:
Պատն կը կարգուի ըստ առաջարկութեան Շէխիպաւմէն:

Յօդ. 51. Կազմայի խորանշխար կեդրոնական քաղաքին մէջ, Պատըշին նախադասութեամբ տեղան մի սխիտ կազմուի բազկապեալ մանկէտական և ոչ մանկէտական երեք անձնեք ։ Սյա առեանին անբաձնեք՝ որ միւսիս կընտրուին և կընտրուին ներկայ օրն սց շինքե ուրք մասին տրամադրութեանցը համեմատ ։

Յօդ. 52. «Քաղաքային ատեսանք կալույշ ամեն դատերը՝ ի բաց առեալ նախ՝ մահմէտականաց մէջ պատահած վէճերը՝ որոնք մահմէտական օրինաց տեսաններէն կուտումունին, նմանապէս ոչ մահմէտա՛րնաց մէջ տեղի առնեցած վէճերը՝ որոնք ոչ մահմէտական հասարակութեանց սեպչական իրաւասութենէ կախումունին. երկուսերէն կըլանական ատեսնաց ձեռնհասութեանը վերաբերեալ լինելիները. երրորդ՝ սանձարին վաճառականութեան ատեսնաց դատերը: «Քաղաքային ատեսնաց կըզմուտեալ ամեն յանցանքները և օրինալայնցութեանները, ուրց դատաստանը իւր ձեռնհասութենէ վեր չէ և

Յօղ. 53. Քաղաքին դատարանին տուած վճիւնները
բայտագրի մը մէջ պիտի աւանդուին, որուն ներքե
Քատըղին և միւս իւններուն ստորագրութիւնները զըր-
ուելէ ետեւ, գոյմագաւն պ տ' մտաւելուի Գայիւս
դամ 'ի գործ կըդնէ յիշեալ վճ.ոնները՝ ըստ չափու
նշանութեան իւրոյ, իսկ զանոնք՝ որոց գործադրու-
թիւնը իւր ձեռնհասութեան սահմանէն դուրս է, միւ-
ս յատըրճին կը յուղարկէ :

(Պիտի շարունակութիւնն ։)

COPY COPY

Վաղդիւրյ տէրութեան պաշտօնական օրագիրը՝ Ս. Զ. Զեմբեր Ի-Զեմբեր, կոչուած, իւր թերթին մէջ որ 'ի

կողմանց տխրացեալ, արիւծօրէն գայր 'ի Հնդկիս, 'ի ժամանելն ներքին տեսարանան նկունացեալ, ու յի մատտ գրոց և ձևն 'ի ծոցի անճարութեան շուարեալ շիմանայ առնել ինչ . քանզի տուն մի ըստ մասին փրեալ վերանորոգելն զիւրին . այլ գշխմամբ խախտեցելուն հնարն լինչ . ո՞ր ժամանակ և համբան օգտի և մեծաբանաց հանգուցեալ ժողովարարին Սաղիմայ ամօր առաջ, որ օտարական համարիւր յարածութիւն իւր և ո՞ր արդենուց իւրց ինքեան՝ որ համարի իբրև տան ուտէր : Հարցէք թէ ո՞վ կամ ո՞չք՝ ըստ մասին կրօնականի, խոնդարիչ կարեւորացն, մինչ լուիցն թէ ոչ այլ որ, բայց միայն վարձկանք հովուաց Ձուղսյուռ . որք նախ քան զփոխելն ոսրից 'ի տանէ, չոր սերմամբ յղացեալ ծնան զբլմեռս 'ի համօրէն վիճակս Հնդկաստանի, և որոց 'ի դարձն փոխանակ բարոյական խրատուց և համեմատ պատժոյ վրէժխնդրութեան 'ի զգուշութիւն այլոց, արժամանակ նորանոր պարզեաց փիլիւնի և գաւաղանի՝ յառաւել քաջալերութիւն ստաճակաց և անզգասաց . (առ որ առ տեղեան յարմարի ստել թէ պարզեն փիլիւնի և պատին գաւաղանի՝ ըստ օրինակ թէ ունէր համարումն ինչ յեկեղեցիս, 'ի նորապունան հաւաստեալ կան 'ի Ձուղայ շաղաստմալն թաղի Գօսսու և գաւ բզանին, այն է ձաղկիչ կովուց, բաղէրի խօս, զալիքդու . Եւր ազատ սրահաց զեկեղեցին Գլրատուր 'ի մեծագոյն անսլառութենէ քան գայ) :

Պատմի յո ռակս աշխարհի թէ՛ ըտմտակալաճառն
չալրէ տեսանեւ ՚ի տան իւրում՝ զմոկն սպիտակ առ
մնում օշոյին ։ Բայց սրբազան Ասաճնորդք Զուրայու

6 Սայիսի ըստ նոր տումարի՝ հետեւեալ յօդուածը կը բնութագրուի վսեմափայլ Լ. ըաթօն էֆէնտիին ցաւալի մահուանը վրայօք .

“Օսմանեան կառավարութեան հասարակաց շինութեան, հեռագրութեանց և թղթատարութեանց պաշտօնեայ Լալաթօն էֆէնտին” երէկ չէ առջի օրը առաւօտուն մնաւ Փարիզի մէջ, երկար ու ցաւալի հիւանդութենէ մը ետեւ : Լալա մահաւամբ թուրքաստանը հայկապ քաղաքացի մը և վեհա : Սուլթանը անձնանուէր ծառայ մի կըկորուսանէ : Իւր ընդարձակ ծանօթութիւններովը, իւր բարձր գաղափարներովը՝ հանդուցեալը շուտով յաջողեցաւ երկեւի հանդիսացընել զինքը և բարձրանալ համեստ կացութեանէ մը : Եւ յառաջին աստիճան պաշտօնատարութեան թուրքաստանի : Բարեջան և անխնջ աշխատասէր ըլլալով՝ եկած էր ՚ի Խաղդիս իւր ուսմունքը կատարելագործելու : Դորս յետոյ պիտի հաղորդէր իւր երկրին : Կրիթոն հռչակաւոր ազարակին դպրոցը ՚ի թիւս իւր աշակերտաց ունեցաւ այս ուսուցիչը երկւրագործութեան, որ յետոյ պիտի հիմնադրէր Լալի Ստէֆանայի իրկրագործութեան դպրոցը՝ որ Պօլսոյ մօտ է : Եւ անհետադէտներուն գասխասութեանց անդուլ ունկնդիր եղաւ հանդուցեալը՝ որ օր մը թուրքաստանի գանձուց բարձրագոյն խորհրդոյն անդամ պիտի ըլլար : Օսմանեան կայսերութեան հեւազրական գծից տեսուչ կարգուելով, Լալաթօն էֆէնտին առաջարկեց և ՚ի զործ դրաւ այնպիսի նոր բարեկարգութիւններ, որ թուրքաստանը սկսաւ ըստ այսմ՝ մասին զոյգ քաղել Լալոպայի ուրիշ աղագհ հետ : Հանդուցեալը անցեալ տարի Փարիզ եկած էր օսմանեան հեռագրութեանց և թղթատարութեանց տեսչութեան զործոցը համար, և այստեղ ընկալաւ իւր վեհապետին շնորհաց մէկ փառաւոր ապացոյցը՝ հասարակաց շինութեանց պաշտօնեայ կարգուելով : Օրոշտափառ Սուլթանը առաջին անգամի համար քրիստոնեայ մի իւր պաշտօնէից խորհրդոյն անդամ անուանելով, ուղեց ապացուցանել թէ՛ զիտէ վարձատրել ամին ծառայութիւնները, և իրաւունք հատուցանել ամին սիսակ արժանաւորութեանց առանց տարբերութեան աղիք և կրօնի : Քննի մը օր ետքը (*Եւրօլէսին) կայսրը Պատուոյ Լէգէոնի հրամանատարի շքանշանը կը յուղարկէր հասարակաց շինութեան ծոյց նոր պաշտօնէին : Բայց Լալաթօն էֆէնտին արդէն վարակեալէր այն ախտիւ՝ որ ՚ի գերեզման պիտի տանէր զինքը : և իրօք հազիւ թէ երկու ամիս անցած էր, որ իւր կենաց արեւը կըմարէր իւր տառապեալ ընտանեացը մէջ, որ փութալով եկած էին անոր վերջին շունչը ընդունելու” :

Բրուսիայի սարկաւազուհեաց Խզմիրի մէջ ունեցած գիշերօթիկ վարժարանը յառաջագիւ մէջ՝ Դէճաւիկի մէջ է միշտ . ուր մեր հայազգի օրինորդներէն 25 հո-

վանայց չունեցան ասկիթ պաշտպանելոյ զսեպհական իւրութեան իւրեանց, չեառեն զվիճակ և զթեման իւրեանց մշակոց անկադործ շինարարաց, որք 'ի ժամու տալ մարթապոյն զպտուղ, և յորժամ այսպէս, ընդէ՛ր ապա յեղակարծ հանեն զպտղահանս ճաքաղ պղկեստանին, որպիսի է հէաւորութիւն Սբբահամ վարդապետ նուրսիկն. որոյ զնուազութիւն հասից տեսեալ եկեղեցին՝ զթածաբար հատեալ 'ի անգիչն իւրմէ մին հազար ուս, վիս՝ տայ նմա յօգուտ վանոց կամ վան ծախուց ելեւզարծի նորա : Սբդ ինչորի հարցանել թէ ի՞նչ իրաւունք է որ վեղարաւոր կամ անվեղար նուիրակաց զգտուգանքն եկեղեցոյն կրէ, յորժամ տանուտէրն մեզի կամ անհոգ 'ի նախարկան պարտիա իւր, չէ պահպանեալ զվիճակ իւր ընդդէմ կեղեքոնաց այլոց : Երաննի՛ թէ սրբաղան Ստաջնորդն՝ ըստ իւրոյ վաղաժամ յայտարարութեանն, անձամբ ինքեին եկեալ իցիք 'ի տեսութիւն այգւոյն և աչօք զննեալ զգործս մշակացն 'ի նմին հաւատացելոյ . և յայնժամ վկայելոց էր զհաւատացեաց այսր բողոքոյ և իրաւատութեան . զի տեսութիւն աւացոյ հաւատարիմ՝ ասի, քան զլսողութիւն ականջաց. մանաւանդ ըստ մուտ և տեսին՝ խորին է խորհուրդ և անկարելոր ծանուցումն րանից հանգամանացն 'ի նոյն. ըստ որոյ և չէ հնար ունեք ֆիլիթապէս հասկանալ ըզհանգամանս արգիլ ճնդկաստանի՝ մինչչեւ մտեալ 'ի նոյն և հետազոտեալ աչօք :

Մին բարեկեսիսան Հայու որդի :
(Մնացորդը լացորդ բռնով :)

դիվ չափ կըզանուին . որոնք գաղղիներն ուսմանց հետ՝ բարեբաղդաբար հայերէն քերականութիւնը եւ աղղային պատմութիւնն ալ կըսովրին , դաստառուութեամբ պատուելի Պաքերան Ստեփան վարժապետին . որ իւր պաշտօնը խղճի մտօք եւ բարեխալանձ Զանիւք կըկատարէ : Այդիլի ԶԵՆ հայերէն ուսմանց հարցաքննութիւնը եղաւ 'ի ներկայութեան աշակերտուհեաց ծնողացը , եւ տրուած պատասխանները բաւականապէս յաջող ըլլալով , ունկնդիրները գոհ եղան եւ ծնողք իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին թէ՛ հայերէնի դասատու պատուելիին եւ թէ՛ վարժարանին ընդհանուր վերատեսչուհւոյն . որ արթուն եւ պատշկառելի տիկին մըն է :

Վ. Ենետիկի Միխիթարեան արժանապատիւ Միաբանութեան հրապարակած Բաշխօվէյ անուն բանա- սիրական ամսատետրը՝ գրեթէ տարի մը դադարեւէ ետեւ ՚ի պատճառս պատերազմական շփոթութեանց որոց անտարան եղաւ Վ. Ենետիկ քաղաքը, վերստին ի լոյս կընծայուի ՚ի մեծ ուրախութիւն սրտի ու սուսնասէր հասարակութեան :

Հիշեալ Միաբանութիւնը հոգ տարեր և արգէն հրատարակեր և 1867ին բոլոր տետրակները, որ պէտքի այս պատուական հանգիսին շարունակութիւնը շնորհատած չըլլայ, և ներկայ տարւոյս ամսական տետրակաց հրատարակութիւնն ալ կը շարունակուի. թէ պէտեւ ասոնցմէ Զուռուար ամիսը միայն 'ի լոյս ընծայուած է ցարդ: Տարակոյս չկայ թէ, յետ այսու ինչ Բաղձալէպէ խմբագրութիւնը ազատասիրական գրաւի փոփոխութիւն մի պիտի ընդունի 'ի փոփոխութենէ քաղաքական հանդամանաց վճենետիւր, հետեւ քաբար կը յուսամք թէ ժամանակիս պահանջմանցը ամսմամտ ազատագոյն գրիչ մը պիտի ունենայ:

Իզմիրի մէջ Բաշմաշէյի բաժանորդ գրուիլ ուզօ.
ը Տէսէեան մեծարդոյ Ստեփան աղային գրատունը
իմելու է . որ յանձնառու կըլայ նաեւ Ս. Ղազար
ու վանքը տոյրուած գիրքերէն բերել տայ :

Բարձրագույն Պիուսը հարկ համարեցաւ Սահլա-Ջէ-
ֆէտը օրագրոյն հրատարակութիւնը Ապրիլի 30էն
կտեալ դադրեցնել երեք ամսուան համար : Այս
ատապարտութեան պատճառն է յիշեալ օրագրոյն
նշագար յարձակումները և պատուոյ դպչելու խօս-
քեր որոյ ենթադրաբար եղած է ազգային Պատրիար-
արանը , և մասնաւորապէս Սահլա-Ջէին 649թուոյն
էլ հրատարակութեամբ ազգային յօդուածոյ մը համար :
Եւ Ս. Պատրիարքին և խառն ժողովոյն՝ իրենց հը-
ւածարակներ տալու համար Բարձրագույն Պիուսը
ըմբանուն կրկնութիւններ :

Մեր Լրագիրը՝ իւր օրաթերթին մէջ որ 'ի 30
պրիլի հետեւեալ կերպիւ կը լսուի այս գէմքին վրայ:
Ղըլսեմք թէ երեկ Ս...-էի Լ...-ը Լրագիրը
արձրագոյն Պահէն պաշտօնական հրամանագիր
'առեր է, որով 3 ամիս գաւազման կը գատուար-
ուի՝ Պատրիարքարանի գէմ Երաճակունքներ ըրած
Լալու պատճառանօք:

Ինչպէս մեր շահաւթ առուր յօգուածէն ալ կը տես-
նի, ազգային խնդրոց վրայ կը քոտ լեզու գործա-
դնեալուն համակարծիք չենք, բայց մամուլը և կար-
աց ազատութեան գէմ ալ Վատրիարքարանին ան-
բող ընթացքը չենք կրնար առանց մեղադրանաց
դուռ. Կամ այն է որ Անգլո-Վիկտորի գրած-
նի իրաւացի էին, և այն ատեն տրուած պատիժն
մարտիրոսութեան մը կերպարանք կառնու. կամ
ն է որ Անգլո-Վիկտորի իրաւունք չունէր. և այն ատեն
առունքը ցոյց տալէ զատ ուրիշ կերպով զայն
առնելն ալ ընդունայն տեղն իրաւանց ձայնը
զգեալու կասկածներ տալ է :

ձերեւս ըսուի թէ դադրեցնողդ ԼՍ. Դուռն է և Պատրիարքարանը. բայց Պատրիարքարանն ալ սմարականներով ու բողոքներով այնչափ ձանձուրույ ԼՍ. Դուռը, որ վերջապէս՝ թերեւս փորձի հար՝ որոշեց խրատելիակ մը դարձած թերթին առ մանակեայ կերպով դադրեցնել, որպէսզի տեսի թէ արդեօք գործերը լաւացոյն ընթացք մը ունի առնուին. Երգարութիւնը երբեք անիրաւ զեպակումներէ չերկնչիր, լուսթիւնն ալ երբեք օտմ մը չբերեր, և անկեղծաբար կը ցուսինք որ պատրիարքարանը լուսթիւնը նախամեծար կը ճամաւ. Ըսկէ առաջ Պատրիարքարանին քանի մը սխալը ցոյց տուած էինք, Եւթրոդդար՝ փոխանակ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ